

VÖRÖSMARTY
MIHÁLY

Csongor
, și Tünde

Traducere de
KOC SIS FRANCISKO

ACTUL I

*O grădină. În mijloc, singuratic, înflorit,
copacul-zânei, sub care zace, legată fedeleş, Hârca.
Intră Csongor.*

Csongor: Prin toate țările-am umblat,
Prin ținuturile toate,
Dar n-am găsit-o niciunde
Pe frumoasa zână
Care-mi bântuie prin vise.
Acum, frunză smulsă de vânt,
Purtată-n lume șuierând,
De neliniști sfâșiat,
De doruri mă las purtat
Și-n tristeți, și-n bucurii.
Ah, dar ce văd? Sclipitor
Stă-n mijloc un măr ce are,
De stea, de perlă, de lut ramuri
Din trei potrivnice tărâmurii,

Nemaivăzută minune.
Și-acolo fedeleș legată
Stă cruda, haïna babă,
Mătușă timpului bătrân,
Vifor pus în lanțuri grele,
Tună, urlă, ce să-nsemne?
Hârcă bătrână –

Hârca: Ce noroc
Pe capul meu bătrân, albit,
Prințe Csongor, c-ai venit.
Uite-mă, cum stau legată,
Ocolită cu mânie,
Mai mult moartă decât vie.

Csongor: (*aparte*) Ca banul calp e vorba ei,
Fals îmi sună în ureche.
(*către Hârcă*) Spune, ce vrei?

Hârca: Îți voi spune
O minune cum nobilul plai
N-a mai văzut vreodată.

Csongor: Pe scurt!

Hârca: (*aparte*) Cum poruncește!
(*către Csongor*) Ascultă deci,
Prințe scump, născut de mama lui

Ca să-i fie bucurie,
Crescut cu grijă și-osârdie –

Csongor: Mucegai bătrân, nu te codi,
Spune drept; ori de nu, zău,
Te las să zaci la locul tău.

Hârca: Fii milostiv!
(*aparte*) Ah, făt arogant,
Pieri ca iasca de pe sălcii;
Fă-te șoarec, fă-te gândac,
Ca hârca ce-s eu să fi!

Csongor: Ce tot mormăi, babă Hârcă?

Hârca: Doar cugetam cum să-ți vorbesc –
Vezi mărul acesta de-aici:
Câte crengi și frunze are
Atâtea noi minuni rodește.
Dar – nu-i pun mărturie –
Astă creastă rea, pustie,
Poate de la soare ori stele
A rămas grea, a primit mărul
Și l-a născut ca răzbunare,
Căci până-acuma n-a rodit
Decât colilii și scaiuri,
De aceea-i spun pe plaiuri
„Dealul vrăjitoarelor“.

Csongor: Urzind frumoase și urâte,
Ce lucruri scârboase spui.

Hârca: Iată, prințe, pe dealul sterp
Frumosul măr cum înflorește –
Cu flori din cel mai pur argint,
Dar ca gândacul cuibărit
În bobocul albei roze,
Ca musca picată-n lapte,
Ca baca-n proaspătul omăt...

Csongor: Mi-e tare ca fierul răbdarea,
Cum de-i mai dau ascultare?
Vorbește-odată, ori lanțul pus
De două ori mai strâns te leagă.

Hârca (*aparte*):

Îți doresc să te îneci
În marea propriei mâinii.
– Prințe, nu mă mir că ești aprins,
Ești tânăr și poate crezi că
Vreo zână cu plete de aur...–
Vai, ce-am zis!

Csongor: Ce spui?

Hârca: E un vis.
Știi, gurii bătrâne bârfa-i

Place mai mult decât mâncarea.
Află deci: în floarea de-argint
Din acest măr al zânelor
Lucește-o piatră nestemată.
În trei rânduri da-va-n floare
Astăzi, iar seara pe ramuri,
Ca mici sfârcuri de fecioară,
Cresc roadele, mere mici.
Și-apoi, când se furișează,
Ca aripi de corbi coboară
Frumoasa noapte-ntunecată,
Cu toiul ei, ce-i amiază
Pentru ucigași, lilieci,
Hoți și rătăcite duhuri;
Și nori pe stele se lasă,
Nori ce urcă din mocirle,
Din a zmeilor suspine,
Din deschisele morminte,
Când buha își călărește
Tatăl holbat, voinicește,
În cărcă spaimei arătare,
Hârca pe vătrai călare,
Huhurind nenorocire
Muritorilor din basme,
Și sub ochiul cel de pază,
Lângă o scrumită casă,

Beau, mănâncă, se tocnesc,
Buhaii de baltă mugesc,
Cea aleasă-ntre fecioare
Se duce pruncul să-și îngroape,
Să-l omoare, să-l îngroape...

Csongor: Ah, ce scârbă, ce oroare.
Nu, nu mai am răbdare.

Hârca: Pleacă, se duce, degrabă,
Prințe, prințe, gata-s îndată.

Csongor: Aș vrea de bestie să fug,
Dar sunt atât de curios:
Trebuie s-aud.

Hârca: Fii atent.
Când noaptea vine, cum ți-am spus,
Pe crengi se rumenesc merele,
Ca-n creștet nou-născutele,
Grămezi de aur se strâng sus.
Și totuși, nici bătrâna-ți mamă,
Nici tatăl tău n-au nicio haznă;
Căci oricâți ar sta de pază,
În toiul nopții vânt de vrajă
Tuturor le-nchide ochii
Și dimineață pomu-i gol

Ca scaiul pustiurilor.
Fiind cea mai bătrână eu,
S-au vorbit că n-ar fi greu
Să veghez și m-au legat
De trunchiul mărului și-au râs.
Dar puterea visului vrăjit
Și pe mine m-a găbjit.
De trei nopți tot stau la pândă,
Însetată și flămândă.

Csongor: Ce gânduri necunoscute,
Ce dorințe, ce speranțe,
Ca spuma mării agitate,
Ce fulger călător în noapte
Frânge gândul bătăios?

Hârca: Lua-l-ar moartea de nemilos!
Tot nu mă scapă de lanțuri.
Trebuie să-i spun și mai mult,
Adevărul, vrând-nevrând...
(*către Csongor*)
Ascultă-mi, prințe, bănuiala:
De-aici fata ca o zână,
Cea de pomul l-a sădit,
Își duce-n palat comoara,
Rod de aur cuvenit.

Csongor (*rupe lanțul Hârcii*):

Din lanț acum te-am slobozit,
Pleacă, fugi mâncând pământul,
Dar de te mai prind pe-aici,
Te va înghiți mormântul.

Hârca: Fii binecuvântat – mă răzbun
Pentru fapta bună – te sugrum
Când voi putea! – să ai noroc
Ca dracul ascuns în potcap.

Csongor: Du-te, pleacă, piei din ochii mei!

Hârca (*plecând*):

Nu plec până n-o să-ți rup
Coarnele trufiei crunte.
Voi fi ca iepurele șchiop
Ce și-a mâncat cei nouă pui
Voi sta pitiță-ntre ferigi.

(*Pleacă.*)

Csongor: Nou musafir am în grădină,
Neașteptatul pom frumos,
Egale părți de lut și cer,
Al tainicelor mâini mister,
Stai dinainte-mi și răsfiră
Pe locul sterp viață, lumină,

Bogăție, vis mareț,
Cum să fac, cum i-aș putea
Somnului greu rezista,
Comorile să-ți pot vedea?
Stai adânc înfipt în pământ,
Cu vârful înălțat în ceruri
Și-ți rodesc în ramuri stele,
Zălog, poate, inimii mele,
Căci dacă ai astfel de floare
Rodul fi-va desfătare.
Pom frumos, minune-a zânei,
Fii-mi și mie o minune.
Ah, dar ce-mi zăresc ochii?
Gură roză a iubirii,
Spune-mi ce nume să-i dau
Nepământenei, divinei?
Din cer lebăda-și ia avânt,
Fâlfăitu-i este cânt,
Visul fericit s-arată
Și ca deșteptată fată
La brațul vântului, agale,
Se apropie pe cale;
Ah, poate ea-i cea așteptată
Într-atâtor zile zori?
Ah, oare ea plantase pomul,
Femeia atâtor comori,

Frumuseți și încântare?
M-ascundeți, cort de frunze
Și-al nopții toi; inimă, taci,
Nu mă trăda, să nu cumva
Să strici calea norocului.

Cânt: *Vis, visare,
Dulce stare,
Ridică-te-n calme tării;
Doarmă ca-n vrajă,
Orice strajă,
Nu cei sortiți așteptării.*

Csongor: Vis, visare, dulce reverie,
Ah, să nu mor de bucurie.
(Se ascunde. Intră Tünde, Ilma.)

Ilma: Doamna mea, tu din țărână
Până-n cer m-ai ridicat
Ca din zori pân' la-nserat
Să-ți vorbesc de prințul Csongor.
De ochii și de părul lui,
De statura sa de prinț
Și de buzele-i ca mierea
Rodind cânt și sărutări.

Tünde: Ce-ți mai place flecăreala.

Ilma:

Nu vorbesc fără temei.
Eu mi-am părăsit bărbatul,
Pe cel ce-i zice Bleg, cum e:
Nu găsești în lumea largă
Vreun bătut ca el de soartă.
La sete, foame n-are saț.
De-ar fi pământul tot o pâine
Și luna, un boț de cașcaval,
Demult le-ar fi-nghițit, hapsânul,
Nici lună n-ar mai fi în ceruri
Și nici pământ pe ce să calci.
Și dacă mărilor mai sunt
E numai pentru că-n ele
Nu fac spumă vinuri grele.
Și, iată, doamnă, acest zălud
Din ziua nunții m-a bătut,
Și mi-a tot zis că mă înghite
De nu-i fac rost de merinde.
Și de-aia mi-ar plăcea să știu:
Cât timp vom mai sta ascunse?
Căci s-ar putea-ntâmpla oricând
Ca-n tufa asta de măceș
Dantela rochiei să-mi prind,
Din spini să nu mai am scăpare,
Iar Blegul, dacă o vedea,
Va crede că-s rod de mâncare,

M-o prinde și m-a culege:
Și-atunci vai de viața mea,
De capul meu ce va cădea!

Tünde: Ah, nu mă trezi din visare.
Ilma! Ilma! Vezi tu bine,
În van străbat și țări străine.
În praful sterpului pământ,
Degeaba pomul l-am sădit,
Dragul nu mi l-am găsit.
Pomul rodește comori,
Dragostea-i cea mai de soi,
Frumoasa lume-a viselor
M-atrage spre acest plai,
Dar vise nu rodește pomul.

Ilma: Ce mi-ai da, o, doamna mea,
Dacă-ți spun că sub frunziș
Picotește prințul Csongor?

Tünde: Ilma, de ce vorbești în șagă?

Ilma: Mă lasă, deci, să-l prind în brațe.

Tünde: Binecuvântat, fast noroc,
Cum să-ți arăt recunoștința?

Ilma: Norocu-i precum pruncul orb,
Mie-mi datorezi mulțumire.

Tünde: Iată-te, hotar de dorințe,
Dar tremur toată să te trec.

Ilma: Eziți? Ori poate vrei să-ți arăt
Cum să-l descoperi pe iubitul
Ascuns în desișul de crengi?

Tünde: Lasă, Ilma, îndrăgitul
Sclipiri de stele poartă-n ochi:
Nu știe de umbră, de beznă,
Chiar de-ar rătăci în noapte
Și-ar descoperi iubita.
Până iubirea mi-o bucur,
De vechile chinuri o scutur
Și doarme încă toată firea,
Du-te, scoală filomela,
Să cânte plăcut iubirea,
Să umple singurătatea.

(Iese.)

Ilma: Așa să fie; oh, ce frumos
Se pârguiesc merele pe ram.
Ce păcat că nu se pot mânca!
Iată-aici și unul viermănos.

Și dacă măru-i aur curat,
Viermele n-o fi de diamant?
Ori, de când la zână-s dusă,
Blegul s-a făcut gândac
Și se-ascunde-acum în fruct?
Ah, ce festă mi-ar mai face.
Nu, nu vreau mere viermănoase.

(Vrea să culeagă un măr, dar nu poate.)

Ah, nu e roada pentru noi!

(Pleacă spre interiorul grădinii.)

Hârca:

Blestematul somn adânc!
Cu-aste unghii de trei ori
Mi-am scos necredincioșii ochi,
De trei ori i-am pus la loc
Spălați în rouă-nveninată
Și umpluți cu licurici,
Și somnul totuși i-a cuprins.
Dar ce-i asta, ce lumină?
Sus merele deja sclipesc,
Și-n patul moale al iubirii,
Ah, ațipită zace zâna.
Pletele dese de aur
Îl acoperă pe tânăr

Și-și visează fericirea.
Nu, asta n-o pot îndura,
Mă-mping ura, răutatea,
Frumosu-i păr să-l dijmuiesc.

*(Tünde și Csongor se văd pe un pat de iarbă, în
coroana pomului, acoperiți pe jumătate de frunzișul
lui. Hârca se apropie pe furiș de Tünde și taie o
șuviță din părul ei.)*

Hârca: Asta-i, iată, cu-aceste fire
O gătesc pe fata mea.
Când Csongor o va vedea
S-o mira și-n brațe-i cade,
Și-atunci eu voi fi stăpână!

(Iese.)

Ilma *(venind):*

Doamne, îndata-i dimineață
Și încă suntem pe pământ;
Aci ce plicticoasă-i viața
Pentru cel ce nu iubește,
Dar pentru cine-i neiubit!
Ah, dar ce văd? Răscolită
Și supărată iese Tünde.

(Intră Tünde și Csongor.)

Csongor (*implorând*):

Tünde, nu mai stai o clipă?

Tünde: Nu se poate, Csongor, mă iartă.

Csongor: Iubirea mea nu te reține?

Tünde: Ah, iubirea ta m-alungă.

Csongor: Viața mea o iei cu tine.

Tünde: Viața mea ți-o las la schimb.

Csongor: Tünde! Tünde! Abia zărit-am

A cerului meu auroră

Mijind în zorii feței tale

Și-n stelele din ochii tăi;

Iubirea mea nici n-apucase

Cu buzele-ți să se joace,

Cu buclele ce mă legară,

Și vrei deja să te desparti?

Tünde: Abia dacă am zărit

Zorii fidelei iubiri,

A dorinței mele roză,

Comoara de mult râvnită

Și-i musai inima-mi s-o smulg

Din brațele-ți necunoscute,

Cu buzele nesărutate.

- Csongor:** Mă lași sângerând...
- Tünde:** La fel și eu,
Sângerez fără oprire.
- Csongor:** Ce cuvânt fatal răsună
Pe-aurora gurii tale, zână?
- Tünde:** Ah, mă iartă, nu pot zăbovi.
- Csongor:** Spune-mi, dragă, ce te-alungă?
- Tünde:** Ah, Csongor – să-ți spun oare? –
Mă urmărește-un spirit rău,
Un mare și crud vrăjmaș
Al iubirii noastre-nmugurite.
Simt, imensa putere i-o simt...
- Csongor:** Soare nu va mai vedea,
Spune-mi, cine-i? Îl trag în spadă
Și îl îngrop ca plumbul
În adâncul fund de mare.
Spune-mi, cine-i ticălosul
Și...
- Tünde:** Nu te răzvrăți-n zadar,
Viteaza-ți spadă nu-l atinge
Pe cel ce-n taină face rele.
Iată acest pom: ar fi pomul

Fericirii; aici am sperat
Ca-n iubire fericită,
De nimenea prihănită
Dorințele să le-implinesc
De brațele tale strânsă;
Aici, în umbra-i am sperat
Să-i gust nopții plăcerile!
Și iată, chiar din prima noapte
M-au vătămat mâini haine;
Cu secretele aflate,
Având puteri de-a-mi face rău,
Vrăjmașii îmi joacă destinul.
Deci mă-ntorc în țara mea,
Îmi iau comorile cu mine,
Unde-n zile-nsingurate
Din inimă voi suspina,
De dor de tine mistuită,
În tristețe-nvăluită.

Csongor: Inimii o vorbă lasă-i:
Țara ta pe unde-i, zână?

Tünde: Ah, nu-mi trezi iar chinul:
Păsările cu-a' lor pene,
Atâta nu pot zbura,
Râurile cu șuvoaie,
Nu ajung așa departe.

Șuierul pornit de vifor,
Abia mai suflă când ajunge
Până-n Țara Zânelor,
Unde în tristețe zac;
Se stinge pe petala rozei
Ca o slabă adiere,
Ca un suspin, o părere.
Albina – gura de-arome –
În visare legănată
La pieptul tinerei roze
Nu se trezește, nici nu știe
Că un vifor ce se stinge
A mișcat ramul ușor.
Astfel, unde nici pasăre,
Vifor, apă nu ajung, iubite,
Cum ai putea tu răzbate?
Bastardul sorții te vei face!

Csongor: Ah, când te privesc și te-aud,
Inima-n tristeți se-neacă,
Și-acest suflet e prea mic
Să judece, să afle temei
Cum de ești și nu vei mai fi?
Tünde, pentru-o ultimă oară
Privește-n jur: cât fi-vor, iată,
Pământ, cer, te-oi găsi odată.

Titan înlănțuit – mitul moșăie în străfundul sufletului omenesc; Vörösmarty 1-a scos la lumina zilei.

Omul, dacă ascultă freamătul nesfârșitului pe care îl poartă în sine, se simte a fi sensul major al existenței, regele și încununarea ei; dacă se uită însă la ceea ce se concretizează prin acțiune, prin muncă, prin conștiință, se simte înrudit cu insectele a căror existență se reduce la o clipă. Este ceea ce ne învață „Monologul Noptii“ din *Csongor și Tünde*, fragmentul cel mai bine realizat, mai profund și mai autentic sub aspectul exprimării sinelui din lirica sapiențială a lui Vörösmarty. În timp, „cu trecerea zilelor răzvrătitei tinereți“, el a reușit să închege în forul său intim o sinteză rezultată din reminiscențele stoicismului antic, idealurile maghiarimii din vremea sa și umanismul cald al ființei sale.

Szerb Antal

